

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערבים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

מקץ-חנוכה

ולכן אמר לו, אתה תהי' על ביתי וגו', היינו שיהא ממונה וקרוב למלכות.

ועל פיד ישק כל עמי. הנה המילוי של פיד כזה פ"א יו"ד כ"ף עולה צ"א כמו הר"ת של פותח את ידך שהוא מקור ושם הפרנסה, וזה שאמר הכתוב על יוסף הצדיק שהוא המשביר בר ולחם, ועל פיד כלומר היינו על ידי המילוי של פיד שעולה צ"א כנ"ל ישק כל עמי בפרנסה טובה. וזה יל"פ מה שאנו אומרים בתפילה הרחב פיד ואמלאהו אשרי העם שככה לו, היינו הרחב פיד ואמלאהו עם המילוי ואזי אשרי העם שככה לו בהשפעות טובות.

ועל פיד ישק כל עמי וגו'. אפשר לומר דידוע שבזכות תיקון ברית המעורר זוכין לבנים טובים, ומשו"ה אמר יוסף ליעקב (בראשית מ"ח ט') בני הם ובדאי הם טובים, ותיקון הברית הוא ע"י שמירת הלשון, ולזה נאמר ביוסף "יסוד" צדיק על "פיד" ישק כל עמי.

ויוסף הוא השליט על הארץ. וי"ל דהנה אי' בגמ' (עירובין י"ח ע"ב) דבזה"ז שנחשב ביהמ"ק די לעולם שישתמש בשתי אותיות שנא' כל הנשמה תהלל יה וכו', וזה מרומז בתהלים (ק"ג ה') הללויה בצלצלי תרועה כל הנשמה וגו', תרועה רומז לחורבן הבית מלשון גנוח גניח ילילי יליל (עין ר"ה ל"ג ע"ב), ואז כל הנשמה תהלל "יה" דייקא רק ב' האותיות כנ"ל, וכן אי' (הובא ברש"י סוף פ' בשלה) כי יד על כס יה וכו' דאין השם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, דלעת"ל יהי' ה' אחד ושמו אחד, וזי"ל, ויוסף הוא, היינו כשיתוספו האותיות ה' ו' א', ו' ה' על השם י"ה והא' על כס לעשותה כסא שיהי' השם שלם והכסא שלם, אזי יהי', השליט על הארץ, השי"ת יזכינו לזה בקרב.

ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו וגו'. הגאולה העתידה נקראת ביום השלישי, ע"ד הכתוב (הושע ו' ב') יחינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, וזש"א אליהם יוסף משיח בן יוסף ביום השלישי, אם אתם רוצים לזכות לגאולה

ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם. וי"ל בזה דהנה אי' (חגיגה י"ב ע"ב) כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, והכוונה בזה אפשר לומר דהנה כ' בזה"ק (ויקרא כ"ג ע"ב) ומאן דקאים בלילה למלעי באורייתא. אורייתא קא מודעת ל' חובי' וכו' ותב בתיובתא קמי מארי' וכו' ע"ש, דעיי"ז שהאדם ניעור בלילה ועוסק בתורה מגיע לידי תשובה שלימה והכל מתהפך לו לטובה, וזהו שהקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שגם היום מתהפך עליו לטובה ונמשך עליו חוט של חסד, וזהו ויהי מקץ, שהוא מלשון ניעור וקיצה מהשינה כמו ויקץ יעקב משנתו (לעיל כ"ח ט"ז) דאם הוא ניעור בלילה ועוסק בתורה, שנתיים ימים, שנתיים הוא מלשון שינוי, דעיי"ז הוא משנה ומהפך ימיו לטובה, וכמשנת"ל דהקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, ופרעה חולם, הנה פרעה גימטרי' עור"ף עה"כ, ורומז ליצה"ר וזהו פרעה, שיתברר לו ויוודע לו עיי"ז שכל המעשים שעושה עד עתה שהוא מכח פרעה בחי' עור"ף שהוא היצה"ר, חולם, בבחי' היינו כחולמים, שהכל הוא כחלום בלי שום ממשות לטובה, ועכשיו ע"י לימוד התורה בלילה יתהפך הכל במציאות ולמעשה לטובה.

ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו, וכו' אתה תהי' על ביתי וכו'. ולכאורה הול"ל הנמצא איש אשר רוח אלהים בו כזה, וי"ל דהנה מצינו שהי' יוסף מסלסל בשערו וכדו' (עי' מדרש תנחומא וישב ח' והובא ברש"י שם) והוא לכאורה להיפך מדרכי היהדות, אלא י"ל דהנה מצינו בגמ' (ב"ק פ"ג ע"א) דלא לו שקרובים למלכות התירו לעשות בשערם דברים שהם משום דרכי אמורי, וכן נפסק בשו"ע יו"ד (סי' קע"ה ס"ב) ועיי"ש, וזה יש לומר ויאמר פרעה וכו' הנמצא כזה, דפרעה התפלא הנמצא כזה, היינו המתנהג בדרך זו שמסלסל בשערו וכד' שהוא רחוק מדרכי הצניעות והיהדות, ומו"מ יהא איש אשר רוח אלהים בו, שיזכה לכין ולדעת מראות אלהים, ועל כרחק צריך לומר שלא עשה זאת אלא משום שהוא מקורב למלכות, ומלכות בתר אודני' קיימא, דאז לא נאסר בכל זה,

שנקראת ביום השלישי, זאת עשו, תשובו בתשובה הנקראת זאת, ועי"ז וחיו, ע"כ הר"ת של ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי הוא הר"ת של ואתחנן אל יי בעת ההוא שהוא תשובה ותזכו ליקימונו ונחיה.

ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו את האלהים אני ירא. עפ"י הידוע מתלמידי בעש"ט הק', דסעודה שלישית בשב"ק הוא זמן תשובה, וי"ל ד"יום השלישי" רומז לסעודה שלישית של שבת קודש דחייב שלוש סעודות בשבת לפינן בגמ' שבת (ק"ז ע"ב) מתלתא היום דכתיבי בקרא גבי שבת, זא"ת בגימ' צו"ם קו"ל ממו"ן דהיינו תשובה תפלה וצדקה כידוע, וזה שרמז הכתוב ביום השלישי בסעודה שלישית "זאת" עשו תשתדלו בתשובה תפלה וצדקה.

א"י ע"ד זה, דהנה יום השלישי מרמז ליום הכיפורים שהוא יום השלישי לימים הנוראים, זא"ת גימ' צו"ם קו"ל ממו"ן דהיינו תשובה ותפילה וצדקה שהם ההכנה ליום הכיפורים יום הדין, וזש"א יוסף ביום השלישי היינו יום כיפור זא"ת עשו, עשו לשון תיקון (עיין רש"י בראשית א' ז' עה"פ ויעש את הרקיע) הכינו עצמכם בצום קול ממון, את האלהים מפחד הדין אני ירא, וע"י תשובה תפלה וצדקה וחיו.

ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי. הר"ת מכוונים לופגריכם אתם יפלו במדבר הזה (במדבר י"ד ל"ב), וכן ואתחנן אל יי בעת ההוא (דברים ג' כ"ג), כי יוסף אמר להם מרגלים אתם ובעון זה רח"ל יפלו במדבר וביקש רחמים.

שובו שברו לנו מעט אוכל. יש לרמוז כאן רמז לתענית שובבי"ם, שובו זהו שובבי"ם, שברו לנו, לנ"ו זה מה"ד מטעם אלהים העולה לנו, מעט אוכל, היינו ע"י מיעוט באכילה שוברים מה"ד.

העוד אביכם חי היש לכם אח וגו'. איתא בספח"ק שיוסף יען שלא חטא באשת פוטיפר נעשה מושל בארץ מצרים ובכח זה יצאו בני"ם ממצרים. ועיין סוטה (ל"ו ע"ב) דאביו יעקב הצילו ע"י דמות דיוקנו שנראתה לו בחלון וכו', ולכן הר"ת של ותעל שועתם אל האלהים מכון נגד ואביו שמר את הדבר, כל"ו שהצילו מהנסיון וע"י ותעל שועתם ונגאלו כנ"ל. ולכן שאל יוסף העוד אביכם חי היש לכם אח, אם יש לכם כוח של יעקב אביכם וכח קדושת יוסף.

שלחה הנער אתי ונקומה ונלכה ונחיה ולא נמות וגו'. ולהלן בפסוק י"א, **אם כן איפוא זאת עשו קחו מזמרת הארץ וגו' וכסף משנה קחו בידכם ואת הכסף המושב בפי אמתחותיכם וגו'.** אפשר לפרש דהנה חודש אלול הוא בבחינת נער ויניק שאין בו חטא ואותו נשלח למליץ, על כן אמר יהודה שלחה הנער אתנו ונחיה ולא נמות, רומז לכתובה לחיים ביום

הדין ע"י עבודתנו באלול, וזה שנרמז א"כ איפוא זא"ת עשו זאת עולה צום קול ממון, היינו שתעשו תשובה ותפלה וצדקה, קחו מזמרת הארץ השירות והתשבחות שמזמרים להשי"ת בכליכם, והורידו לאיש זה השי"ת, מנחה, וכסף משנה קחו בידכם להרבות מעשה הצדקה, ואת הכסף, מלשון נכספתי, ר"ל הרצון המושב ע"י תשובה בפי אמתחותיכם, להחזיר כל החשקות למקומו דהיינו להשתוקק רק להשי"ת, אל שדי יתן לכם רחמים.

אל שדי יתן לכם רחמים. אפשר לומר בדרך צחות עפ"י מאמרים ז"ל (זוהר פר' פנחס דף רנ"א ע"ב) מי שאמר לעולמו די יאמר לצרותיו די. והיינו דבאמת כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אבל בשר ודם אינו יכול לקבל רב טובה, והראיה דגם בריאת העולם היה בחסד כמש"נ (תהלים פ"ט ג') כי אמרתי עולם חסד יבנה, ואעפ"כ אמר השי"ת די, לכן יאמר גם לצרותינו די ויתן "לכם" רחמים, דהיינו שהרחמים יהיו באופן שנוכל לקבל אותם.

ויבא יוסף הביתה וגו'. ידוע דיוסף עולה ו' פעמים שם הוי"ה ית"ש שהוא יום השישי מדת יסוד הכנה לשבת מלכתא, ואיתא במס' שבת (ק"ט ע"א) עשירים שבשאר הארצות במה הם זוכים א"ל בשביל שמכבדין את השבת דאמר ר"ח בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעה"ב בלודקיא והביאו לפניו שולחן של זהב וכו', אמרתי לו בני במה זכית אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו לשבת וכו'. והנה בית"ה ר"ת של יהון הכא בהאי תכא וכן ברכת יי היא תעשיר (משלי י' כ"ב) ודחז"ל (בירושלמי ברכות פ"ב ה"ז ובמועד קטן פ"ג ה"ה) שזהו השבת, וזש"א ויבא יוסף, המרמז ליום השישי שהוא הכנה לשבת כנ"ל, ועי"ז זה זוכים הבית"ה שהוא ר"ת ברכת ה' היא תעשיר ולשולחן מלכים, כנ"ל.

פרסום ראשון מכתב יד

ב"ה מה שאמרתי בפר' וישב בק"ק מאסיעף' תרפ"ב

וילכו אחיו לרעות צאן אביהם בשכם וגו' (בראשית לו, יב). במדרש רבה כאן רמז יעקב ליוסף חורבן ביהמ"ק. ונקדים דברי הגמ' במס' שבת דף כ"ב ע"א, נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, ומימרא השני' והבור רק אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו, וכן המדרש (הובא בדרשות חת"ס לחנוכה שנת תקפ"ו) הדודאים נתנו ריח (שה"ש ז, יד), זהו ראובן - ועל פתחינו כל מגדים, זהו נר חנוכה.

דהנה היוונים רצו לבטל ג' מצות חודש' שבת' מילדה' (מגילת אנטיוכוס פסוק י"א, ועי' דבש לפי להחיד"א מערכת ח' אות ז'), ומדוע דוקא מצוות אלו, דהנה חודש מורה שאי אפשר לשני מלכים

¹ בגלילות ווישאואו.

שישתמשו בכתר אחד [כבחולין ס:]; נמצא שמושה אמת ותורתו אמת נגד קרח, עי' פרק המוכר את הספינה (בבא בתרא עד:). גבי בלועי דקרח, שפירש רש"י [רשב"ם] ז"ל שם כל תלתין יומין - ר"ח, והיוונים הי' מקליפת מצרים, שאמרו (שמות א, י) הבה נתחכמה לו למושיעין של ישראל ח"ו (פסטה יא). לבטל פן ירבה הדעת בישראל, והיה כי תקראנה מלחמה' מלחמת גוג ומגוג ונוסף גם הוא' על השם י"ה והאלף לכסא, ונלחם בנו ועלה מן הארץ. או שיעורר אותם לתשובה מאהבה שזדונות נעשיות כזכיות (יומא פו:), וזהו פן ירבה ונוסף גם הוא על שונאינו המע"ט, ונלחם בנו ועלה, שיהא לו עלי' מן הארץ מן הגשמיים, ע"כ וישימו עליו שרי מסים שרים שאינם רוצים לקבל עול מוריהם.

וזאת הי' כוונת היוונים ב"חודש", שעכ"פ ישתמשו ב' מלכים בכתר אחד, וממילא יתבטלו. וכן "שבת" מורה על גבר בגבורין [עי' סנהדרין ס"ד], וזהו (ויקרא יט, ה) את שבתותי תשמורו ועי"ז "מקדשי" תיראו, ובאמת הראש אע"פ שמרגיש שאינו, מ"מ (דברים לא, י) לעיני כל ישראל חזק ואמץ, וכן (דברים לד, יב) לכל היר החזקה אשר עשה משה הוא רק לעיני כל ישראל, כי במסתרים תבכה נפשי (ירמיה יג, יז) - ורבי שהי' עניו אמר שבנו ר"ג ינהג נשיאותו ברמה [כבכתובות ק"ג]. - וכן "המילה" הוא סגולה אשר ערפכם לא תתקשו עוד (ע"פ דברים טז, י) מלשמוע מוסר.

ולזה בא הנס, אשר אפי' על מעט שמן הרומז לחכמה (עי' מנחות פה:). יוכל לשרות הברכה וידליק הרבה, וז"ש חז"ל (בני יששכר, בשם הרוקח ז"ל מקבלת אליהו זכור לטוב) שהאור הגנוז זוכין לראות בנר חנוכה, שאחרי שעל ידה נוטה אוניו למוסר זוכה לאור הגנוז בתורה, ומשו"ה הי' הפך בחותמו של כהן גדול להראות שהוא עיקר - ואולי זהו מרומז במשנה סוף פרק הכונס (ב"ב פ"ז מ"ו) "הניח חנווני" היינו הסוחרים, "נרו" נר מצוה ותורה אור, "מבחוץ חנווני חייב", "ר" יהודה פוטר בנר חנוכה", שעל ידו ישמע מוסר ויפטר את עצמו מהגיהנם.

וזה"כ (שמות כז, כ) ואתה תצוה [מלשון צוותא] תדביק את עצמך את בני ע"י ויקחו אליך, להמציא נר חנוכה - ואזי ישמעו אליך בני ישראל גם בגלות המרומז במחוץ לפרוכת, ע"כ שמעו אלי וישמעו אליכם ה'.

ונקדים, הדודאים [נתנו ריח] - שלא היה בהם חשש עבודה זרה, אע"ג שהי' עליהם צורת אדם, עי' ברמב"ן (פרשת ויצא - בראשית ל, יד) - יען שהולכין אחר הרוב, עי' בחתם סופר, ועל כרחך שדין ישראל הי' להם, כי בבן נח אין הולכין אחר הרוב, עי' תיבת גומא (להפרי מגדים, ריש פר' נח), וא"כ קנה אברהם אבינו ע"ה ארץ ישראל בחזקה, משא"כ אם נאמר שהי' להם דין בן נח שאינו קונה בחזקה, עי' חו"מ סי' קצ"ד (סעיף א'). ועפ"י אי

אפשר לומר שגלות מצרים התחיל מימות יצחק יען דכתיב (בראשית טו, יג) בארץ לא להם, וארץ ישראל הי' מוחזקת מאברהם אבינו ע"ה, רק שקישוי השיעבוד השלים הזמן - ועל כרחך דאחי יוסף לא חטאו, דאל"כ הי' נצרך קישוי השיעבוד ע"ד עי' תוס' שבת י' ע"ב ד"ה ג'. ועל כרחך צריך לומר שלא חטאו שלא רצו, [ועשו כן מפני שראו] שירבעם יצא ממנו, וזהו (בראשית לו, יח) ויראו אותו את ירבעם מרחוק ויתנכלו אותו להמיתו ופירש"י "אתו עמו" [פי'] עם יוסף רצו להרוג ירבעם, "כלומר אליו" לירבעם הי' הכוונה, והוא פי' נכון בדברי ומשום הכי ראובן שהי' מסופק, שראה בבן סורר ומורה שדין אותו על שם סופו (סנהדרין עא:), וגבי ישמעאל אמר השי"ת (בראשית כא, יז) 'באשר הוא שם' - [לכן אמר] השליכוהו בבור (בראשית כז, לב) - השליכו אותו אל הבור הזה, [שיהיה] בידו של הקב"ה, ולא ביד בעל בחירה (אור החיים הק' בפסוק כ"א), והישר בעיניו יעשה. א"כ [נמצא שהי'] כוונתו לטובה, אבל המעשה הי' לא טובה, ומכל שכן אחיו שרצו עבירה - ובאמת הי' לשמה - ואם נאמר שאין זה עבירה על כרחך גם אהרן לא חטא בעגל, כי הי' עבירה לשמה שלא יהרג במקדש ה' כהן ונביא, וא"כ קשה למה לא הקריב בין הנשיאים, ועל כרחך כמש"פ המדרש רבה (תנחומא בהעלותך סימן ה', הובא ברש"י במדבר ח, ב) שהשיבו הקב"ה שלך גדול משלהם - וכמש"כ שעל כרחך הוא רומז על נר חנוכה, דאל"כ גם המנורה בטלה.

ומבואר בהקדמת ארעא דרבנן בשם הראשונים, דכל שיש רמז מה"ת הוא כמו של תורה, וזה שאמר המדרש רבה 'הדודאים נתנו ריח' זה ראובן, ועל כרחך דין ישראל להם - וקישוי השיעבוד השלים הזמן - ואחי יוסף לא חטאו, ולאחר ניתן הנר חנוכה, וזהו 'ועל פתחינו כל מגדים' זהו נר חנוכה, 'חדשים' שאין להם רק רמז בתורה גם ישנים, דודי צפנתי לך'.

ולזה במס' שבת הנ"ל (כב) דקאמר שאם הניחה [לנר חנוכה] למעלה מעשרים [אמה] פסולה [כסוכה וכמבוי] ולא קאמר ימעט כמו במבוי, ועל כרחך כתי' התוס' שם (ד"ה נר חנוכה) משום שהוא מן התורה ולא תני תקנתא, ועל כרחך שאהרן לא חטא, וכן אחי יוסף, כי גדולה עבירה לשמה (נויר כג:), ומשום הכי אע"ג שהשליכו לבור נחשים, אמר עליו הכתוב (בראשית לו, כב) למען הציל אותו [מידם] להשיבו אל אביו - שבשמים.

נמצא שלמען שלא יהי' ליוסף בן רע רצו להרגו, והתורה העיד עליו (בראשית לו, כב) למען הציל אותו [מידם], שזהו הצלתו, דהוי כאילו לא מת. וזהו מרומז בקרא (שם פסוק ל') 'הילד איננו'

² וז"ל: ה"ג נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. ואף על גב דבלאו הכי נגזר דכתיב (בראשית טו) ועבדום וענו אותם שמוא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ אלא ע"י זה שהרי ארבע מאות שנה התחילו קודם שנולד יצחק ל' שנים.

מי שאין בן ירא שמים שהוא נקרא בן - וכמו שנאמר בשם הק' מרימאנוב (תהלים כב, לא) 'זרע יעבדנו' שעובדים להשי"ת יסופר לה' לדור - 'ואני אנה אני בא'. ומשום הכי אמרה רחל (בראשית ל, א) 'הבה לי בנים' שעושים רצונו של מקום [ע"י קדושין ל"ו], 'ואם אין מתה אנכי'. וכן רבקה חשבה שמא ילמוד יעקב אבינו ע"ה ממעשי עשיו - ו[תאמר אם כן] למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), שדרשו חז"ל (פסחים כב:) את ה' אלקיך תירא (דברים ו, יג) לרבות תלמידי חכמים, שדבקותו מועיל ליראת שמים. וכן חששה על ההיפוך, ולזה אמרו לה שאנטינונוס ורבי עבדי שלמא ולא תירא מעשיו, 'כי ממעיך יפרדו ורב יעבוד צעיר', כי עם עשיו אסור לילך, וכמו שפי' הכתוב (בראשית יג, יב) נסעה ונלכה.

והנה בחורבן הי' ע"י [ג' עבירות] עבודה זרה - [וה] תיקון ע"י תורה, [כ"י] עכו"ם העוסק בתורה הוא ככהן גדול (סנהדרין נט.). גילוי עריות - [וה] תיקון [הוא ע"י] תפלה שבא [עם] חמימות קדושה. שפיכות דמים - [וה] תיקון [הוא ע"י] עשיית גמילות חסדים. ונראה, [דהנה] תורה הוא עיקר בשחר, [דהנה יש] מסורה, שלחני כי עלה השחר (בראשית לב, כז) - שלחני כי זבח משפחה לנו בעיר (שמואל א' כ, כט) [עבודה] - שלחני ואלכה אל מקומי וארצי (בראשית ל, כה) [גמ"ח]. וכן לבנים - מי שהחשיך לו בדרך - תפלה - מקודם תורה - ה' בוקר תשמע קולי (תהלים ה, ד), אם בזמן בוקר אערוך לה' [תורה] - והוא מטעם לב נשבר ונדכה (תהלים נא, יט) - כמו חלב ודשן תשבע נפשי [וגו'] אם זכרתיך על יצועי (תהלים סג, ו-ז) - ובשעת תפילה - כי לא מחשבותי - ויהי רחמים ותחנונים לפני המקום (אבות פ"ב משנה י"ג), שיהי' השם שלם, גם הגשמיות הוא לצורך רוחניות, מי לך כל המחנה הזה כדי למצוא חן בעיני אדוני (בראשית לג, ח), דבאמת מכל ימים ויכל להיות בצירוף איזה ימים טובים, וזהו (בראשית מא, א) ויהי מקץ שנתיים ימים, שבסוף יהי מן שנתיים ימים.

בגמ' שבת (כ"א ע"ב) אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיי' דרבי תנחום נר של חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה וכו' ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיי' דר' תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים אלא מה ת"ל אין בו מים מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. הנה היונים רצו לאמר שאין לנו חלק בה' ח"ו בחינת נחש להסית להיות כאלהים מקור המינות, ויוסף הצדיק בדעתו הקדושה דעת תורת אביו הכניע זאת, כדאי' בספה"ק ומשום הכי יוס"ף בגימ' מל"ך יו"ן, ולזה יו"ן ר"ת נחשים ועקרבים יש, ואחיו של יוסף חשבו כיון שאין בבור מים הרומז לתורה ע"ד

הוי כל צמא לכו למים (ע"י ב"ק פ"ב ע"א) לא יוכל יוסף להכניע, ובאמת באר, באלף הרומז לחכמה מטעם הכ' (איוב ל"ג ל"ג) אאלפך חכמה יש בו תורה, ועל כן היה ביוסף עצמו מוכח באר בשדה תחלת פגישת יעקב ברחל אם יוסף, וזהו שאמרו והבור ריק מבחי' אלף ואינו באר ע"כ נחשים ועקרבים יש בו, וכל זה יתוקן על ידי נר חנוכה אור תורה, ולזה נחשי"ם ר"ת מזוזה ימין נר חנוכה שמאל.

וזה שאמר הכתוב במזמור שיר "חנוכת", ה' העלית מן שאול נפשי ר"ת "שמן" הרומז לחכמה, (ע"י מנחות פ"ה ע"ב), ע"י השמן הרומז לנר חנוכה חייני מיורדי "בור" לעשותו באר בחכמת תורתנו הקדושה ע"ד הואיל משה "באר" את התורה הזאת (וכן הוא ר"ת של שומר מצוות נפשי בתיקון יסוד יוסף וחייני מיורדי בור, גיהנם) ומשום הכי וישב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור צעק הילד איננו לתקן סטרא אחרא דיון ואני אנה אני בא, ואנ"י גימ' יו"ן, עה"כ אנה אני בא. ועיקר החכמה לידע עד שעניי השכל מגיעות ולא יותר כי במופלא ממך אל תדרוש, והיינו למעלה מעשרים דלא שלטה בי' עינא, וזה שדרש ר' נתן משמיי' דר' תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה, וברש"י דלא שלטה בה עינא למעלה מכ' אמה, וממשיך ר' נתן משמיי' דר' תנחום מימרא השניה והבור ריק וכו' וכו"ל שעל ידי נר חנוכה ועל ידי חכמת תורה"ק בא יוסף לבחינת צדי"ק יסו"ד עול"ם שעולה נפ"ש ע"י אביו הק' שהמשיך עליו "באר" מים חיים ועי"ז זכה למלכות, כמבואר בזוה"ק, מאן דנטיר ברית זוכה למלכות, וזהו שאמר הכתוב (בראשית ל"א י"א) ויקנאו בו אחיו ואביו שמר את הדבר, היינו שקנאוהו בזה שמצד עצמו זכה לזה, ובאמת אביו שמר א"ת הדב"ר שעולה ברי"ת.

וידוע דלתקן מדת יסוד באים לעוה"ז כמה פעמים בגלגול כמו שכתוב (קהלת ח' י') ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וגו' עוד הפעם. ועל כן אחר שראה יעקב אבינו ע"ה כחו הרב בבנו יוסף שהוא "חי" באבר חי שלא נפגם, כמו שמצינו גבי כוס ברכת המזון בחינת חי שלא נפגם (ע"י ברכות נ"א ע"א) ויאמר ישראל אל יוסף (בראשית מ"ו ל') אמותה "הפעם" ולא יותר אחרי ראותי את פניך כי עודך "חי" שלא נפגם. וכיון דהאי חטא נקרא דבר שבערוה, על כן ואביו שמר את "הדבר" ותיקנו ע"י התורה בחינת אור הגנוז בנר חנוכה, ולזה הדב"ר עה"כ עולה הדלק"ה הנח"ה הנאמר בנר חנוכה (בגמ' שם כ"ב ע"ב) וחכמינו ז"ל אמרו והילכתא נר חנוכה משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה בימין, ע"כ נרמז זאת בקרא לא תסור מן "הדבר" הנ"ל המכוון לנ"ח ועולה הדלקה הנחה אשר יגידו לך ימין ושמאל, וכל זה למד יוסף מאביו, על כן אמרו חכמינו (שם כ"ג ע"א) דנר חנוכה ילפינן מן שאל אביך "ויגדך" ונקנך ויאמרו לך. והנה ידוע דברי קוה"ק ממועזריטש זי"ע ועי"א עה"פ לא תאכלו

תקוה שיהיה ופורקן כהיום הזה, מצד החסד בחינת צדק משמים נשקף בחינת עילאה גבר על האמת שהוא מארץ תצמח, ואמת לית בה לפנים משורת הדין כדאיתא בגמ' (ע"ד ע"ב).

והנה רב ס"ל (פסחים ע"ו ע"א) עילאי גבר, והיינו שמשמים יעוררו אותנו לתשובה, וזה שאומרים בסליחות וסליחות לעוננו כי רב הוא שעילאי גבר ויסלח לנו אף שאין התעוררות מאתנו, והנה תורה ר"ת רב תנא הוא ופליג (עי' עירובין נ' ע"ב, וכתובות ח' ע"א) וזה שאמר חכ' (דברים י"ז ח') כי יפלא ממוך דבר למשפט בין דם, של גלויות הקודמים שנגאלו בזמן קרוב, לבין דם של גלות זו שנתאחר כל כך הגאולה, וקמת ועלית וכו' ע"פ התורה אשר יורוך, התורה הרומז לרב דבאמת הלכה כרב דעילאה גבר, אבל איהו סבירא ליה גם כן דכבתה אין זקוק לה להדליקה, וכיון שבעוה"ר כבתה נצוצי תשובה אינו זקוק לעורר אותנו ע"כ המשפט שיאמרו לך תעשה, והיינו שתעשה תשובה.

ולזה כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל רצו להשכיחם "תורתך" דייקא הרומז שהלכה כרב שס"ל עילאה גבר, ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם באתערותא דלעילא, והנס הי' שנשאר מעט שמן לחול עליו הברכה מן השמים וכמש"כ הטו"ז בריש הל' חנוכה (סימן תר"ע) ליישב קו' הב"י למה קבעו ח' ימים כיון דבשמן שבפך הי' בו כדי להדליק לילה אחת, דלמפרע ראו שגם ביום הראשון הי' נס, שאין השי"ת עושה נס ליתן ברכה אלא על מה שיש כבר בעולם, וכל זה ללמד אותנו שנהי' מוכשרין לקבל אורו יתב' ולא נהיה ח"ו כבתה ולכן ס"ל גם לרב אסור להשתמש לאורה כיון שהיה ניסי אסור להשתמש במעשי נסים (עי' תענית כ"ד ע"א) והשמן שנשאר לא היה רק למען שיהיה מקום לחול הברכה, ואחר שראו שעדיין לא כבתה אצלם הנקודה הפנימית מצד חסדו יתב' שהדליקו הנרות וראו שחלה הברכה ועל כרחך שנשאר בהם עדיין לחלוות דקדושה קבעו להודות ולהלל, כמו שמצינו גבי שירת הים שאחר שראו שעדיין לא כבתה אצלם הנקודה הפנימית וזכו לה במתנת חנים וקפץ נחשון לים והם מאמינים ע"ז אמרו שירה.

והנה יעקב אבינו ע"ה היה יסוד התורה כמאה"כ ויעקב איש תם יושב אהלים, והיינו שההלכה כרב דעילאה גבר וצריכין אתערותא דלעילא בחי' נס חנוכה, ומשו"ה אמרו חז"ל (שבת כ"ג ע"א) והיכן צונו והשיב ר' נחמי' משאל אביך זהו יצחק ויגדך זקנך זה אברהם אבינו ע"ה ויאמרו לך שהכל תלוי באתערותא דלעילא כי יעקב פדה את אברהם (זהו ויקרא נ"ז) ע"י עמוד התורה אור הגנוז בתורה. ור' אויא אמר שצינו מלא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל ומשם הראי' שהלכה כרב דבעינן אתערותא דלעילא, ור"ל שהראי' הוא מימין ושמאל של

על הדם, שלמדו חכמינו ז"ל (ברכות י' ע"ב) לא תאכלו קודם שתתפללו על דמכם, דקודם התפלה האדם הוא בבחינת "דם" ורק ע"י התפלה ממושיך עליו האלף שהוא חכמת תורה"ק ונעשה "אדם", ופירשו בזה תפלה מניין דתניא שלומדים, וע"י הלימוד נתקן האלף. ומשום הכי בנר חנוכה שעלינו לעשות מבור ריק בחינת באר באלף, אשר הואיל משה באר את התורה תקנו בשמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול בחינת תפלה, להמשיך האלף ומיושב קושיית המפור'. וכיון דנר חנוכה הוא בחינת יוסף המשביר אוכל והוא בשמאל (עושר וכבוד בשמאלה) על כן הר"ת של שברו לנו מעט אוכל (בראשית מ"ג ב') הוא "שמאל", וזש"נ גבי יוסף (בראשית מ"א מ') אתה תהי' על ביתי ועל פוך ישק כל עמי, עי' אמרי נועם (פ' ויצא) דחינוך לשון חנוכה הוא יוסף שמירת יסוד הבא ע"י שמירת הלשון, דברית הלשון והמעור מכוונים, וזה על פוך דייקא ישק כל עמי.

בגמ' שבת (כ"א ע"ב) אמר רב כהנא וכו' משמי' דרב תנחום נר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה פסולה וכו' ואמר רב כהנא וכו' משמי' דרב תנחום מאי דכתיב והבור ריק אין בו מים וכו' מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו. יש לומר ולהסביר הקשר בין שני המאמרים כי נר מצות חנוכה היא מלשון חינוך ואם הניחו למעלה מעשרים שנה, ואזי יתחיל לחנוכו, ועד אז לומד חכמה חיצונית רח"ל פסולה דלא שלטה בו, (עי' פירש"י שם) וסמך לו מאמר והבור ריק אין בו מים מים אין בו זה תורה (עי' ב"ק פ"ב ע"א) אבל נחשים ועקרבים דיעות רעות יש בו רח"ל, והרוצה לזכות לחינוך בניו בדרך התורה מתחיל כדינו למעלה מג'.

בגמ' שבת (כ"א ע"ב) א"ר ירמי' מאי טעמא דרב קסבר כבתה אין זקוק לה וכו'. הנה אם השי" עוזר רק כגמול, הלב יחיל כיון שאין לנו זכות, אבל אם השי" עוזר לנו מצד רחמיו גם לנו יש תקוה כי לא כלו רחמיו, והגם שיש מידת הדין מ"מ נמתק הוא ברחמיו, וז"ש ברוך אלהינו אשר טוב גמולו ויש לנו תקוה דהיינו כרחמיו וכרוב חסדיו הגדיל לנו, והמתיק לנו"ו שעולה אלהי"ם מידת הדין ע"כ בודאי אלה ואלה יוסף עמנו, והנה כל זמן שאנחנו בגלות לא רצו ירמי' ודניאל לאמור הגדול, הגבור והנורא (עי' יומא ס"ט ע"ב) דאמר ירמי' עכו"ם מרקדין בהיכלו אי' נוראותיו לא אמר נורא, דניאל אמר עכו"ם משתעבדים בבניו אי' גבורותיו לא אמר גבור, ועכשיו כשתהיה הישועה יהיה להגדיל שמו הגדול "הגבור" "הנורא". ועי' במפורשים דישועה היא רק מצד חסדו ועוזר בא כשיש התעוררות גם מצדנו (עי' י"טב פנים מאמר הוד והדר), וזה שתיקנו לומר בועל הנסים ולך עשית שם גדול שהוא בחי' חסד, וכמש"כ לך ה' הגדולה מצד החסד ולעמך ישראל עשית תשועה דייקא מצד החסד, ע"כ יש

חנוכה. היינו שאסור לבקש גשמיזת נגד נר חנוכה, וקיימ"ל שם שרק הדלקה בשלהבת יה עושה מצוה, ומצותה עד שתכלה רגל מן השוק ולא ירדוף אחרי גשמיזת

יעקב אבינו ע"ה שהקדים את אפרים שלמד לפניו תורה כמבואר במד' ומובא ברש"י ר"פ ויחי על הפסוק ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ושם ימינו על ראשו והסכים הקב"ה על ידו בדגלים ונשיאים שאפרים היה קודם מנשה. והיינו כקביעת יעקב אבינו ע"ה עמוד "התורה" כנ"ל הרומז דהלכתא כרב שנוכה להגאל באתערותא דלעילא שמן השמים יעורר אותנו לתשובה ויהיה תשועה גדולה ופורקן בזמן הזה כבימים ההם בב"א.

מצותה וכו' עד שתכלה רגל מן השוק. התניא הק' אמר שהוא רואה עבדות רבו הק' בעת חליצת אנפליאותיו, וזה שאמר ר' יצחק (ר"ה ט"ז ע"ב) חייב אדם להקביל פני רבו "ברגל", וזהו עד שתכלה מלשון כלתה נפשי, לחצרות ה' אפי' הרגל מן השוק לראות בזה עבודת הבורא יתב"ש.

הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות ולהלל לשמך הגדול. הנה איתא בספר ארץ החיים דאע"ג דאסור לספר בתואר שבחי השי"ת כדאיתא בגמ' (ברכות ל"ג ע"ב) שאמר לי' סיימתינהו לשבחי דמארך, מ"מ כשהשכינה שורה למטה בארץ ומשבח ע"י שמצייר בארץ דרכי ית' ומקיים שויתי ה' לנגדי תמיד אז אמרין דכל מה שמשבח האדם הוא רק מקצת, וע"ד שאמרו חכמינו שאומרים מקצת שבחו בפניו, ובוזה פירשו בספרים הק' הפ' (תהלים מ"ח ב') גדול ה' ומהולל מאד, וקשה איך מותר להלל כנ"ל, ומסיים הכתוב דאין חשש דסיימתינהו לכולהו שבחי דמארי בעיר אלהינו הר קדשו שהשכינה שורה שם.

והנה שמן של נר חנוכה שהוא חכמה ודעת (ע"י מנחות פ"ה ע"ב) ומשו"ה המה לראותם בלבד שהוא הר"ת לדעת בארץ דרכך, וזה שסיים כדי להודות ולהלל כי יען שמצייר בארץ דרכי ית' ומקיים שויתי ה' לנגדי תמיד יכול להודות ולהלל ולא שייך סיימתינהו לשבחי דמארך, וכנ"ל דכל מה שאומרים הוי רק מקצת שבחו. ומשו"ה בפורים דהוא בבחינת אסתר הנרמז בהקרא ואנכי הסתר אסתיר (דברים ל"א י"ח, ע"י חולין קל"ט ע"ב אסתר מה"ת מגין שנאמר ואנכי הסתר אסתיר) אין אומרים הלל, אבל בחנוכה הנרמז במנורה (כידוע מהרמב"ן פרשת בהעלותך) והמנורה עדות שהשכינה שורה בישראל (שבת כ"ב ע"ב) אומרים הלל, ומיושב קו' הטו"ז (סי' תר"ע סק"ג) ודו"ק. והנה כתיב ולבבו יבין ושב ורפא לו (ישע"י ו' י"א) היינו שע"י שולבבו יבין בדעת וחכמה שהוא בשמן של נר חנוכה ושב בתשובה ורפא לו לראות דרך ה', לא כן מי שיש בו עוון שעליו נאמר (תהלים מ' י"ג) השגוני עונותי ולא יכולתי לראות וגו' בשמן של נר חנוכה וע"כ ולבי עזובני, ובקשתי רצה ה' להצילנו ע"י ולבבו יבין ושב כנ"ל.

בגמ' שבת (כ"ב ע"א) אר"י אסי אסור להרצות מעות כנגד נר